

Про деякі дискурсивні практики та дискурсивні технології самопроєктування дорослих

Узагальнення результатів як теоретичних, так і емпіричних досліджень особливостей застосування дискурсивних технологій дорослими у процесі здійснення власного життєвого та особистісного проєктів ([1], [2]) дозволило виявити деякі найбільш розповсюджені технологічні прийоми самопроєктування, характерні для вікової групи «дорослі», і проаналізувати їх з точки зору нормативної моделі самопроєктування Н.В.Чепелевої-С.Ю.Рудницької:

I. Функціонально зумовлене самопроєктування, що спровоковане та визначається потребами конкретного життєвого самопроєкту і забезпечує саму можливість реалізації цього життєвого проєкту. Для цієї технології самопроєктування характерні усвідомленість, осмисленість, цілеспрямованість, неприхованість, артикульованість. Можливі як продуктивні, так і непродуктивні сценарії розгортання процесу самопроєктування для цієї групи.

II. Технологія паралельного життєвому, викликаного (запущеного) життєвим, проте тільки почасті усвідомленого самопроєктування – коли людина, незалежно від своїх намірів, змінюється самими обставинами своєї діяльності в рамках життєвого проєкту, в який потрапила. Життєвий проєкт є могутньою рушійною силою змін особистості, і в цьому випадку він працює як свого роду тренінг особистості у конкретному напрямку.

III. Самопроєктування на переломі життя, коли попередній життєвий проєкт (успішний чи ні) себе вичерпав, і перед людиною постає завдання будувати новий етап життя на основі нового життєвого чи особистісного самопроєкту. Провідною технологією у цьому стані є технологія смислового діалогу.

IV. Різновид попередньої технології, який має місце у дійсно кризових ситуаціях життя людини, коли попередні життєві проєкти стають неможливими із-за кризової зміни обставин. На відміну від випадку III, людина ще психологічно не визріла і для закінчення цієї частини життя, і для переходу на нову. Проте, оскільки вже є певний досвід самопроєктування, отриманий на попередньому етапі життя, то коли (і якщо) людині вдається опанувати природні реакції на загрозу (втечу, агресію, ступор), починають працювати одночасно всі технології, задіяні у само проєктування.

V. Цілеспрямований саморозвиток, самореалізація, які можуть йти всупереч життєвим проєктам, на тлі (чи на базі, на ресурсах) яких реалізуються. Це глибоко прихований від оточення, проте усвідомлений і добре артикульований індивідуальний самопроєкт. На відміну від попередніх, тут життєвий проєкт є супроводом, базою чи навіть перешкодою основній життєвій програмі – здійсненню саморозвитку і самореалізації. Саме цей вид самопроєктування називають особистісним самопроєктуванням.

Можливі більш активний, діяльнісний варіант технології цього типу і більш пасивний. Перша з цих технологій – активна – реалізує активний пошук суб'єктом шляхів і засобів для саморозвитку, тобто передбачає пошук життєвого проєкту, який грав би роль інструменту для саморозвитку. Часто в такий

особистісний проект зрілої дорослого виливається усвідомлене (можливо вже в зрілому віці), але не реалізоване покликання. Аналіз емпіричного матеріалу дозволив виявити феномен існування у зрілої особистості незадоволеної соціально прийнятими формами дискурсу потреби наративувати та обговорювати свої особистісні нароби, особливо у більш пізні вікові періоди життя, коли усвідомлена внутрішня робота зі своїм досвідом стає нагальною потребою.

Це дозволило нам зробити висновок про бажаний цілеспрямований розвиток наративної компетентності у представників усіх без винятку спеціальностей, для того щоб представники далеких від текстової діяльності професій мали таке знаряддя, яке знадобиться їм, коли їхня особистість «дозріє» до текстопороджувального рівня. Важливим компонентом наративної компетентності такого роду має бути паралельний розвиток і рефлексивної компетентності, звички й потреби усвідомлювати, текстуалізовувати і наративізувати свої відчуття. Можна припустити, що людина, яка навчена це робити, буде більше готова до самопроєктування, особливо, особистісного. Пасивний варіант технології полягає у перманентному настрої особи на самоусвідомлення, відстеження власного рівня, проявів власних якостей.

VI. Провокування супутніми обставинами життя, новим досвідом, новими враженнями. Технологію «провокації» можна вважати універсальним механізмом, який спричиняє зрушення дорослої особи з усталеного шляху, з досягнутої і зафіксованої обставинами точки її розвитку, що часто суб'єктивно сприймається як «кінцева». Форми, шляхи і механізми провокації численні.

Технологічний прийом «провокація текстом» є одним з дієвих засобів розвитку індивідуального дискурсу самопроєктування. Людина діє відповідно до свого уявлення про себе, своєї моделі себе; провокативний текст розхитує цю модель, а дії, що пропонуються під час дослідження, виводять особу з тієї ролі, яку вона сама для себе окреслила, і дають можливість і простір для нового погляду на предмет дослідження і на саму себе, в результаті чого з'являється база для реальних самозмін. Аналіз свідчить про універсальність дії цього методу для підключення текстів культури у ресурсну базу особистості на всіх рівнях розвитку особистості – від «плагіатора» до «автора».

Список літератури.

1. Зарецька О.О. Дискурсивні практики самопроєктування дорослих. *Самопроєктування особистості у дискурсивному просторі* / за ред. Н. В. Чепелевої. Київ: Педагогічна думка, 2016. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/704560> (дата звернення 03.05.2019).
2. Зарецька О.О. Провокація текстом як дієвий засіб розвитку індивідуального дискурсу самопроєктування. *Актуальні проблеми психології* : Т. II : *Психологічна герменевтика*. 2018. Вип. 11. С. 73–86.